

PRIMAVERA-ESTIU 2015

15

PREU EXEMPLAR 9 €

les garrotxes

www.garrotxes.cat

DOSSIER EXCURSIONISME

44 planes on es recullen els orígens i l'evolució de les sortides a la muntanya i el paper que han tingut les entitats excursionistes; uns col·lectius que han jugat un paper molt important en la defensa i la difusió del patrimoni i la cultura de les nostres comarques

CONVERSA

Mossèn Enric Sala
RECTOR DEL SANTUARI
DE LA MARE DE DÉU DEL
MONT DURANT PROP DE
DUES DÈCADES

RETRAT DE FAMÍLIA

**Els Mià, de Palol
de Revardit**
UNA NISSAGA DE
PAGESOS PROPIETARIS
D'UN POPULAR
RESTAURANT

PERFILS

Esteve Rigau
RELLOTGER DEDICAT A
LES CAUSES ALTRUISTES
DE BANYOLES

Àngel Vinyet
ARTISTA I VIATGER OLOTÍ,
PINTOR DE QUADRES
I DE PARETS

Maria Angelats
DE JOVE VA TREBALLAR A
PAGÈS I ARA ÉS MESTRA
DE PUNTAIRES A SANT
GREGORI

Pere Coma
RAMADER DEL ROGET DE
SURROCA, QUE VA VIURE
MOLTS ANYS A LA VALL
DEL BAC

INDRET

Serinyà

UNA MIRADA EN EL PAISATGE

**El pont Nou
de Camprodon**

A PEU

**D'Olot a Batet
de la Serra
Puig de Capell**

RE: **SÍ** CLAR!

012
gencat.cat
Cost de la trucada:
segons operadora.

Reciclar és un acte de generositat, però també d'egoisme. Si separen bé a casa, el primer beneficiat ets tu.

Recorda que el blau és per als envasos de paper, cartró, revistes i diaris.

Dr. Jorge Wagensberg
Físic

#pqreciclem

Quim Masferrer ha
buscat motius per reciclar.
Descobreix-los a:

Amb el finançament de:

ecovidrio
ENTIDAD SIN ÁNIMO DE LUCRO

**Generalitat
de Catalunya**

DIRECTOR >
Ramon Estéban
ramon@garrotxes.cat

COORDINADOR PLA DE L'ESTANY >
Guerau Palmada

REDACCIÓ >
Telèfon 972 46 29 29
revista@garrotxes.cat

COL·LABORADORS >
Harold Abellan
Joan Anton Abellan
Joaquim Agustí i Bassols
Emili Bassols
Núria Batlle
Gemma Busquets
Carme Callejón
Marta Carbonés
Salvador Cargol
Esteve Carrera
Joan Carreres
Josep Clara
Salvador Comalat
Ernest Costa i Savoia
Jordi Curbet Hereu
Josep Curto
Pere Duran
Joaquim Ejarque
Ramon Esteban Bochaca
Jordi Galofré
Ariadna Guasch
Joan Juanola
Laia Martí
Marta Masó Escobairó
Domènec Moli
Jordi Nierga
Anna Noguer
Andreu Oliveras
Joan Oller
Rosa Pagès
Josep M. Pararols
Miquel Peral
Eudald Picas
Xavier Plana
Joan Pontacq
Xavier Puigvert
David Pujol
Quim Roca Mallarach
Núria Roura
Miquel Rustullet
Ester Sala
Joan Sala
Ricard Sargatal
Pep Sau
Josep Torrent
Josep Valls
Salvador Vergés
Josep Vilar
Xavier Xargay

EDICIÓ DE TEXTOS >
Montse Casas

DISSENY I MAQUETACIÓ >
Jon Giera

DISSENY WEB >
Sònia Moret

IMPRESSIÓ > Agpograf
DISTRIBUCIÓ > GLV
DIPÒSIT LEGAL > GI-381-2008
ISSN > 2013-3693

eg

EDITORIAL GAVARRES

Germà Agustí, 1
17244 Cassà de la Selva
Telèfon 972 46 29 29
www.editorialgavarres.cat

DIRECTOR EDITORIAL >
Àngel Madrià
angel@editorialgavarres.cat

COORDINADORA DE PROJECTES >
Dolors Roset
dolors@editorialgavarres.cat

DIRECTOR D'ART >
Jon Giera

DEPARTAMENT COMERCIAL >
Telèfon 972 46 29 29
comercial@editorialgavarres.cat

SUBSCRIPCIONS >
Eva Batlle
Telèfon 972 46 29 29
comercial@editorialgavarres.cat

ALTRES PUBLICACIONS >
www.gavarres.com
www.cadipetraforca.cat
www.alberes.cat
www.revistagirones.cat

PUBLICACIÓ ASSOCIADA A >

appec
editors de revistes i digitals

> Premi APPEC
'Millor Editorial en Català 2008'

FOTO DE PORTADA: MATERIAL
PER ANAR D'EXCURSIÓ CEDIT PER
JOSEP M. FONTFREDA, TOMÀS COSTA,
ERNEST COSTA, CARLES FONTFREDA,
PEP COL·DECARRERA I PEP SAU.
AUTOR: PEP SAU.

SUMARI

4-5

PRIMERS RELLEUS LLIERQUEJANT

JOSEP TORRENT (TEXT) // ROSA PAGÈS (IL·LUSTRACIÓ)

7-11

ACTUALITAT

12-17

CONVERSA ENRIC SALA

RAMON ESTÉBAN (TEXT) // PERE DURAN (FOTOGRAFIA)

18-22

RETRAT DE FAMÍLIA CAN MIÀ DE PALOL DE REVARDIT

XAVIER XARGAY (TEXT) // JOSEP CURTO (FOTOGRAFIA)

24-31

PERFILS

ESTEVE RIGAU / ÀNGEL VINYET / MARIA ANGELATS / PERE COMA

JORDI NIERGA, JOAN SALA, CARME CALLEJÓN I SALVADOR CARGOL (TEXT)
HAROLD ABELLAN, JOSEP M. PARAROLS I QUIM ROCA MALLARACH, XAVIER PLANA I EUDALD PICAS (FOTOGRAFIA)

33-77

DOSSIER EXCURSIONISME

RAMON ESTÉBAN I GUERAU PALMADA (COORDINACIÓ)

79-95

PATRIMONI

ARQUITECTURA // HISTÒRIA // NISSAGUES // TRADICIONS // GASTRONOMIA // FAUNA // PLANTES I REMEIS

96-99

INDRET SERINYÀ

ERNEST COSTA I SAVOIA (TEXT) // PERE DURAN (FOTOGRAFIA)

100-103

UNA MIRADA EN EL PAISATGE EL PONT NOU DE CAMPRODON

JOSEP VALLS (TEXT) // JOAN JUANOLA (FOTOGRAFIA)

104-107

A PEU

D'OLLOT A BATET DE LA SERRA

JOAQUIM AGUSTÍ I BASSOLS (TEXT I FOTOGRAFIA)

PUIG DE CAPELL

JOAN PONTACQ (TEXT I FOTOGRAFIA)

MEMÒRIA FOTOGRÀFICA BARBERS I BARBERIES

NÚRIA BATLLEM (RECERCA FOTOGRÀFICA)

conversa amb el rector del santuari de la Mare de Déu del Mont durant 17 anys. ENRIC SALA I VILLEGAS (OLOT, 1940) ÉS UN CAPELLÀ AMB UN BON BAGATGE CULTURAL I QUE HA VIATJAT PER QUASI TOT EL MÓN PER ENCÀRREC DEL VATICÀ. ABANS I DURANT LA TRANSICIÓ VA COL·LABORAR ACTIVAMENT AMB ELS MOVIMENTS SOCIALS I DE PAÍS, PERÒ LA MAJORIA EL CONEIX, SOBRETOT, COM L'HOME QUE HA FET RENÉIXER EL SANTUARI DE LA MARE DE DÉU DEL MONT.

RAMON ESTÉBAN TEXT
PERE DURAN FOTOGRAFIA

Enric Sala

–S’ha imaginat mai a què s’hagués dedicat, si no hagués estat capellà?

–«M’hauria pogut quedar a casa, que teníem una indústria tèxtil. Jo era el gran, i per tant em tocava posar-m’hi al capdavant, però als onze anys ja li vaig dir al pare que allò no era per a mi, que no hi comptés. Si no hagués estat capellà segurament m’hagués dedicat a l’ensenyament.»

–Què el va dur a entrar al Seminari?

–«És curiós, perquè a casa no eren gent de missa, ni a la meua família hi havia cap capellà, ni monja, ni frare, ni res que s’hi assembla. Vaig estudiar als Escolapis, a Olot, i després a l’Institut, que estava al Carme. En aquells moments ja tenia clar que volia ser capellà. Per què? Nostre Senyor té els seus camins!»

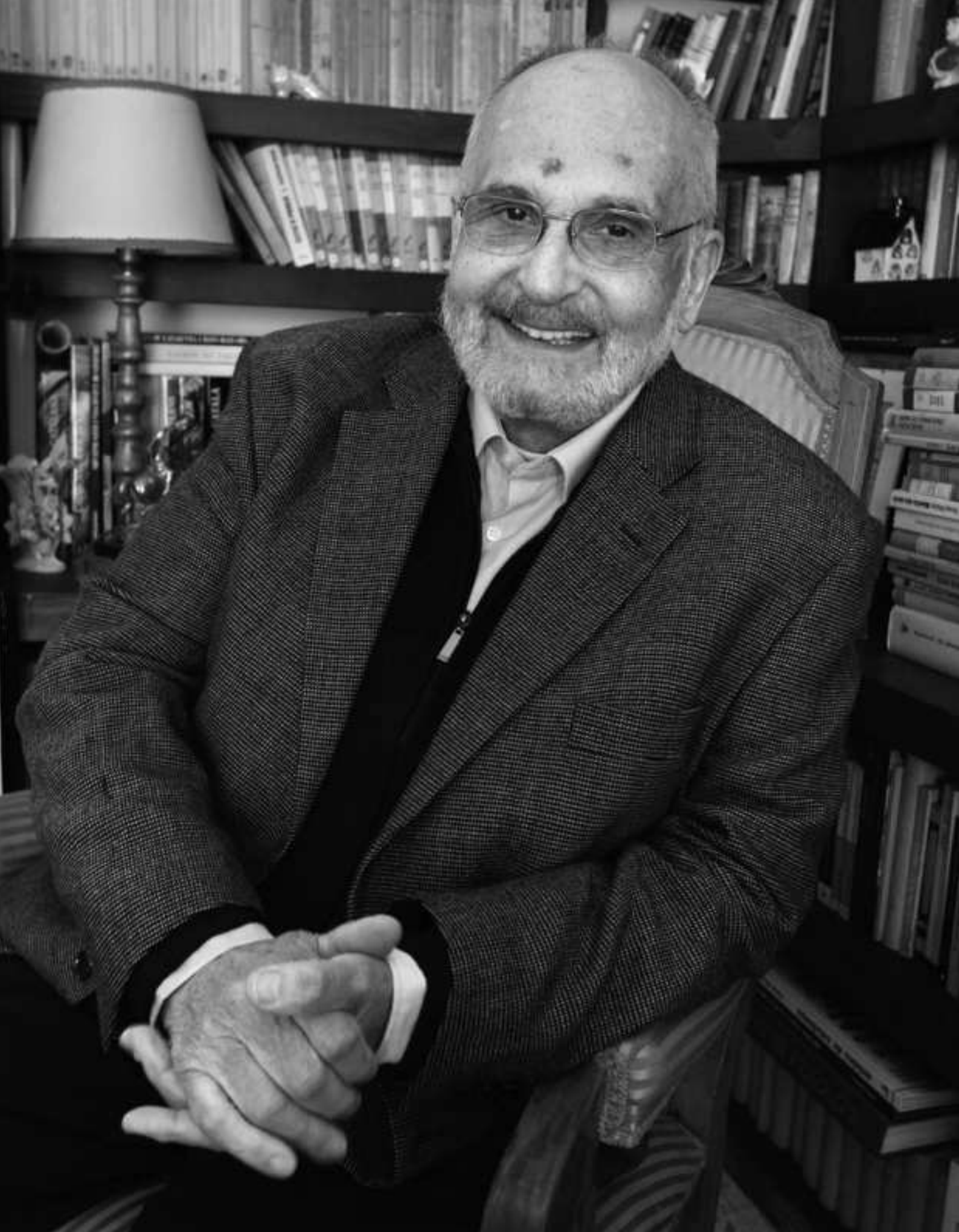
–Com van reaccionar, a casa seva?

–«Als pares els vaig agafar per sorpresa. Vaig entrar al Seminari dels grans –que en deien llavors– perquè ja tenia 16 anys. Vaig tenir sort perquè vaig ensopegar un Seminari molt més obert que qualsevol escola o institut d’aleshores. La vida era molt austera. Recordo la nevada de l’any 1956, sense ni una estufa.»

–Era l’època en què el rector era mossèn Estela?

–«Sí. Era un home molt obert, molt del país, un demòcrata convençut. Era un home d’una gran talla i hauria estat un gran bisbe. Però no va poder ser perquè Franco no ho hauria permès mai. El rector Estela va marcar molt la vida del Seminari, s’hi respirava un clima de catalanitat, de cultura, de preocupació pel país... i de sensibilitat pels problemes socials. Amb

RAMON ESTÉBAN. Olot, 1961. Periodista
PERE DURAN. Banyoles, 1967. Fotògraf

retrat de família Can Mià de Palol de Revardit. A CÒPIA DE PROMESSES, SUBVENCIONS, SOCIETAT DEL BENESTAR I D'ALTRES PARADISOS A LA TERRA, ELS CIUTADANS ENS HEM ANAT AMANSINT, AXAIEJANT... TOTHOM? NO. EN UN MAS DE PALOL DE REVARDIT QUEDA UN IRREDUCTIBLE PAGÈS QUE, COM UN LLOP SOLITARI, CLAMA CONTRA «EL SISTEMA DEL FILLDEPUTISME» I DEFENSA, AMB URPEES, DENÚNCIES I HAPPENINGS ARTÍSTICS ELS SEUS DRETS I ELS DE LA SEVA FAMÍLIA: EN PERE MIÀ.

XAVIER XARGAY TEXT
JOSEP CURTO FOTOGRAFIA

La casa de l'irreductible

El cognom perd una 's'. El tarannà del pagès s'adiu poc amb l'extravagància. Tot i que sempre hi ha hagut pagesos que han segat cadenes i caps més que no pas blat, tot i que les carlinades i la lluita contra el francès han atret força al personal, i tot i que d'altres han optat per esdevenir saltamarges, lladre-gots o serrallongues arravatats, la visió tradicional del pagès sol coincidir amb la del mestre Josep Pla: «Formen una classe antiga, invariable, estàtica. [...] Són sempre ells. Van per ells. La seva personalitat és insoluble i inconfusible». A primer cop d'ull, en Pere Mià no encaixa en aquesta definició. No-més a primer cop d'ull.

Ens rep a casa seva amb afabilitat. No és massa alt. Se'l veu fort, xapat. Evidentment, destaca per la seva llarga

i salvatge cabellera i per la seva barba desbocada. Té un aire de Karl Marx o, si ho preferiu, d'al·lucinat patriarca bíblic; la imatge idònia per interpretar, com va fer al curt *El somni del pelegrí*, el paper de pelegrí. Té la mirada neta, us mira de cares; el nas amb angle quasi recte i la veu més suau del que faria preveure la seva còrpora. Els gestos, calmats, com un camp d'usurda després de la ventada.

La casa on ens rep és del segle XVII, tot i que la família Mià hi va arribar pels volts del primer quart del segle XX. En Pere Mià i Coll havia nascut a Camós; s'havia casat amb la Pietat Jordà i Moradell, de can Bosch de Palol.

Van viure uns anys, fent de pagesos, a mas Ventós, de Camós, fins que es varen instal·lar a can Mià. Van comprar la casa i els terrenys del que fins a llavors es coneixia com a Cal Ros del Puig; en aquest mas hi van créixer els seus dos fills, en Jaume i la Maria Mià i Jordà. Els fills ja no porten la 's' en el cognom. La branca original de Camós encara la manté i, segons en Pere, la raó per la qual ells no la duen és «perquè es va perdre pel camí». Una raó poc científica, certament, però els revolts agredolços d'una de les carreteres més agradables de la comarca – la que porta de Camós a Palol i a l'inrevés (o almenys ho era fins que han construït una variant mastodòntica que dona l'esquena

XAVIER XARGAY. Banyoles, 1962. Llicenciat en filologia i professor de secundària
JOSEP CURTO. Banyoles, 1971. Fotògraf

A dalt, en Pere Mià amb la seva germana, la Rosa, i la seva mare, la Maria Camps. A baix, en Pere davant del restaurant, on es pot llegir: 'El rei dels rostits'.

M3

Exterior de la barberia de Pere Pagès a la plaça Major d'Olot, coneguda popularment com la barberia dels Capellans, perquè és on els religiosos de la ciutat s'anaven a afaitar la barba i a arreglar la tonsura.

ANY: 1955
AUTOR: JOAN FAJULA SOLER
PROCEDÈNCIA: ARXIU
COMARCAL DE LA GARROTXA.
SERVEI D'IMATGES. FONS JOAN
FAJULA SOLER

M4

Concurs provincial de perruqueria dut a terme a La Indústria d'Olot que va guanyar el barber local Pere Bassols Sucarrats.

ANY: 1961
AUTOR: JOAN ANTONI SATORRE TOMÀS
PROCEDÈNCIA: ARXIU COMARCAL DE LA GARROTXA. SERVEI D'IMATGES.
FONS JOAN ANTONI SATORRE TOMÀS

DOSSIER EXCURSIONISME

RAMON ESTÉBAN I GUERAU PALMADA > COORDINACIÓ

Caminar i gaudir [PÀG. 34]

RAMON ESTÉBAN [Olot, 1961. Periodista]

Els primers passos [PÀG. 36]

JORDI GALOFRÉ [Barcelona, 1943. Historiador]

Territori de pioners [PÀG. 40]

MIQUEL PERALS [Setcases, 1941. Enginyer de monts i economista]

Amunt i avall amb els esquís [PÀG. 46]

JOAN CARRERES [Viladamat, 1976. Fotògraf i escriptor]

Per l'Alta Garrotxa, fa 101 anys [PÀG. 48]

JOSEP VILAR [Argelaguer, 1961. Enginyer tècnic agrícola]

L'arrel de la vida social olotina [PÀG. 50]

RICARD SARGATAL [Santa Pau, 1972. Gestor cultural]

Marxes de mala petja [PÀG. 54]

JORDI NIERGA [Banyoles, 1985. Periodista]

Sadernes, inici i fi d'excursions [PÀG. 58]

JOSEP VILAR

Els refugis de Talaixà i Bassegoda [PÀG. 62]

JOAN OLLER [Olot, 1958. Periodista]

Amb cos i ànima [PÀG. 64]

GEMMA BUSQUETS [Banyoles, 1975. Periodista]

D'en Bas, cultural i alpinista [PÀG. 66]

LAIA MARTÍ [Sant Esteve d'en Bas, 1977. Professora de biologia]

La història d'un llarg camí [PÀG. 70]

ARIADNA GUASCH [Tiana, 1975. Periodista]

Quan la muntanya és una droga [PÀG. 72]

ANNA NOGUER [Porqueres, 1983. Periodista]

**Carmanyola
i cantimplora.**
FOTO: Pep Sau.

ALTRES REPORTATGES

Una excursió de la Reinaxença / El xalet d'Ulldeter
La gran festa dels 40 quilòmetres / Quan els refugis eren hostals o pallisses
La Tureta de cal Nen, de les Planes / En Pere Casadevall del CEB
[PÀGINES 38 / 43 / 57 / 60 / 69 / 74]

JOAN ANTON ABELLAN / MIQUEL PERALS / JORDI NIERGA / ESTEVE CARRERA / MARTA CARBONÉS / MIQUEL RUSTULLET I JOAQUIM EJARQUE

PERFILS

Cecília Palol / Tomàs Costa / Fidel Balés / Joan Pujolriu / Dolors Coll / Joaquim Roura
[PÀGINES 44 / 53 / 61 / 68 / 76 / 77]

RAMON ESTEBAN BOCHACA / DOMÈNEC MOLI / ARIADNA GUASCH / SALVADOR VERGÉS / NÚRIA ROURA / GUERAU PALMADA

Caminar i gaudir

Ramon Estéban > TEXT

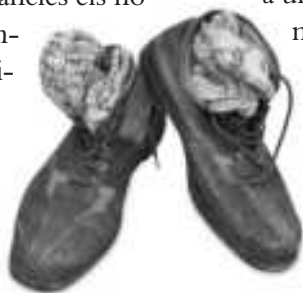
Imaginem-nos que estem caminant per uns corriols i portem hores i hores sense trobar ningú; que per situar-nos al peu de la muntanya ens han hagut de pujar en carro o en un d'aquells primers autocars i, després, encara hem hagut d'anar a peu una bona estona; que ens estem orientant amb uns mapes poc precisos i, per descomptat, que no tindrem cap senyal pintat que ens indiqui el camí. En el millor dels casos, calcem unes xiruques marronoses. No ens importa quanta estona triguem a pujar a aquell cim, del qual és probable que ignorem el nom. Ens interessa observar, aprendre i gaudir del que ens envolta. Alguns dels companys dibuixaran un ocell o una planta que els ha interessat i, potser, un altre traurà una instantània del paisatge amb una càmera que pesa molt. Al migdia pararem. De la motxilla de roba en sortirà pa amb botifarra i de la bóta en rajarà un vi negre, potser batejat. Si cal quedar-nos a dormir, podrem recórrer als hostals aixecats en llocs remots i si no, a les cases que tenen el costum d'allotjar passavolants.

Els més veterans encara van viure l'excursionisme d'aquesta manera, gairebé romàntica, si la mirem amb ulls d'ara. És clar que avui n'hi ha molts que procuren mantenir aquell esperit, però les circumstàncies els ho compliquen: els camins estan molt freqüentats, hi passen homes i dones que competei-

xen i la gent del territori fa anys que va baixar a ciutat per guanyar-se la vida. A l'entorn de l'excursionisme es pot ben dir que ha crescut un potent sector econòmic, que viu de la venda d'unes vestimentes i uns complements que fa poc ni sabíem que necessitèssim. També hem descobert que allò que sempre n'havíem dit 'caminar', resulta que té moltes varietats. Per bé o per mal, la manera de conviure amb l'entorn natural ha canviat molt i l'excursionisme no s'ha escapat de la transformació.

En un dels articles, en Fidel Balés, de Besalú, li explica a l'Esteve Carrera la relació amb les famílies que els donaven aixopluc: «Menjàvem amb la gent de la casa, a vegades portàvem una ampolla de cava o alguna cosa que compartíem, xerràvem amb ells i els fèiem companyia. Per dormir: cap a la paller». Can Vim, el Carritg o cal Ferrer, al sector de Lliurona; les masies de Talaixà; el Ripoll, a la vall d'Hortmoier; Espinau o l'Orri eren algunes de les cases que et trobaves a l'Alta Garrotxa. «Els de pagès —rememora en Joan Pujolriu, en Menguis, del GECA d'en Bas, a qui ha entrevistat en Salvador Vergés— sovint portaven patates, ous i alguna vegada també algun pollastre». Un dia, en Menguis va deixar la seva motxilla a un amic, que li feia vergonya anar sense, i a ell no li va fer res portar el fato a dins d'un sac amb les lletres de Nutrex ben visibles.

Xiruques i mitjons de llana // FOTO: Pep Sau.

Molts excursionistes s'organitzen en entitats, herbes de les nascudes a principis del segle XX arran de la Renaixença. En general, les actuals conserven l'esperit iniciàtic de 'fer país'. El Centre Excursionista de Banyoles –CEB– n'és un bon exemple: «Des dels seus inicis, l'objectiu del Centre era cobrir les mancances que hi havia a la ciutat. Així, l'any 1963, es va dur a terme el primer curs de gramàtica catalana, una iniciativa inèdita en aquella època», explica en el seu article l'Anna Noguer. «El CEB –hi afegeix– ha vist créixer i emancipar-se diverses associacions de contrastada trajectòria que van tenir els seus inicis com a secció de l'entitat. Estem parlant d'Astrobanyoles, de l'Associació de Pessebristes, de l'Escola de música i cant coral o del Club Esquí Banyoles.»

A les planes que trobareu a continuació parlem de l'excursionisme que es practicava mig segle enrere, dels seus orígens i la manera com ha evolucionat. Investigadors que n'han fet recerca i gent que ho ha viscut en primera persona, ens en fan cinc cèntims. Jordi Galofré ens trasllada a la descoberta del territori durant la Renaixença; Joan Anton Abellan rememora una expedició de barcelonins il·lustres a Banyoles, Serinyà i Besalú a la segona meitat del segle XIX; l'Ariadna Guasch tracta de la tradició excursionista de Besalú; en Ricard Sargatal reuneix tres veterans del Centre Excursionista Olot per fer memòria d'èpoques passades; l'Esteve Carrera enumera els hostals que hi havia hagut a l'Alta Garrotxa i les cases on els excursionistes es podien quedar a dormir; en Salvador Vergés i la Laia Martí repassen la història del

GECA de Sant Esteve d'en Bas a través de les trajectòries de Joan Pujolriu –en Menguis– i de Pere Gelis; la Marta Carbonés ens parla de la Tureta de cal Nen, una caminadora llegendària de les Planes d'Hostoles; l'Anna Noguer ens presenta en Rafel Cuenca, tota una institució dins del Centre Excursionista Banyoles –CEB–; en Joan Oller ens descriu els refugis de Bassegoda i de Talaixà; en Ramon Esteban Bochaca ens transporta als primers anys del xalet nou d'Ulldeter a través del testimoni de la Cecília Palol, que hi va viure; en Josep Vilar ens descriu Sadernes com a indret estratègic de les excursions a l'Alta Garrotxa, i una excursió del 1914 per aquella zona; en Joan Carreres repassa la història de l'Sky Club Camprodon; en Miquel Peral ens recorda el magnífic xalet d'Ulldeter original, ja desaparegut, i de la vall de Camprodon com a escenari de l'excursionisme pioner; en Jordi Nierga tracta de les marxes populars, nascudes arran de la passió per la muntanya; la Núria Roura ha parlat amb la Dolors Coll, excursionista banyolina; en Guerau Palmada ens presenta el també banyolí Quim Roura; en Miquel Rustullet i en Joaquim Ejarque han parlat amb en Pere Casadevall, que ha estat dues vegades president del CEB; la Gemma Busquets ens evoca la feina dels Amics de Sant Aniol d'Aguja per recuperar el refugi d'aquest lloc, i en Domènec Moli ens parla de l'olotí Tomàs Costa i del món de l'escoltisme.

Si teniu les botes i la motxilla a punt, ja podem començar a caminar. Espero que la ruta que us hem preparat us agradi. 🍷

Sortida matinal d'un grup d'excursionistes d'Olot en direcció a la Fageda d'en Jordà // FOTO: Enric Genóher. PROCEDÈNCIA: Arxiu Josep Genóher.

Els primers passos

DES DELS SEUS INICIS, L'EXCURSIONISME VA IMPULSAR EL CONEIXEMENT I L'ESTIMACIÓ DEL PAÍS I VA CONTRIBUIR A ENFORTIR EL SENTIMENT DE CATALANITAT

Jordi Galofré > TEXT

La Renaixença va ser un gran moviment de recuperació de la llengua i la cultura catalanes. Oblidada i menystinguda per gran part de la intel·lectualitat catalana, prohibida a l'ensenyament i a l'administració pública, la llengua catalana anava en camí de convertir-se en una llengua de segona, d'estar per casa, apta només per a les relacions familiars i destinada, indefectiblement, a desaparèixer. Les grans figures de la Renaixença, començant per Joaquim Rubió i Ors i continuant per Jacint Verdaguer, Àngel Guimerà i Narcís Oller i molts altres, van capgirar la situació, van recuperar la llengua, van salvar la cultura i, de retruc, van contribuir a enfortir el sentiment de catalanitat que mai no havia desaparegut del tot.

L'èxit de la Renaixença va consistir en el fet no de ser un moviment limitat a quatre lletraferits, de no quedar tancada a un petit nucli d'iniciats, a grups de poetes, literats i erudits, sinó que va arribar a la gent del carrer. La Renaixença va triomfar perquè va ser assumida per tot el poble. Va ser gràcies a aquesta dimensió popular, a aquesta difusió a àmplies capes de la població, que la Renaixença va ser un moviment viu i dinàmic, una realitat autènticament popular. Un moviment, en definitiva, que va desbordar el camp estricte de la literatura i va enfortir el procés de re-

cuperació i enfortiment de la identitat nacional catalana. El catalanisme, és a dir, l'afirmació de la personalitat pròpia de Catalunya i la reivindicació del seu reconeixement, va ser el pas següent.

El punt d'inflexió. En aquest procés de difusió de l'esperit de la Renaixença, hi van participar moltes iniciatives: la premsa, el teatre, el cant coral, el moviment sardanista i també l'excursionisme, que hi va tenir un paper de primer ordre. L'impuls definitiu del moviment excursionista a casa nostra va arribar de la mà del Centre Excursionista de Catalunya (1891), resultat de la confluència de dues entitats pioneres, l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques (1876) i l'Associació d'Excursions Catalana (1878). En pocs anys, els grups excursionistes es van multiplicar no sols a Barcelona, sinó arreu de Catalunya, afavorits per les facilitats derivades de la millora de les comunicacions. Per no fer una llista interminable, esmentarem només les dues primeres entitats de les comarques gironines: el Grup Excursionista i Esportiu Gironí (1919) i el Centre d'Excursions i Esports de Figueres (1921). En l'àmbit territorial de *Les Garrotxes*, els grups excursionistes van ser de fundació més tardana. En trobem a Banyoles

–Grup Excursionista Banyolí, Centre Excursionista de Banyoles–, Besalú –Centre Excursionista de Besalú–, Camprodon –Centre Esportiu de Muntanya Vall de Camprodon–, Cornellà del Terri –Centre Excursionista la Vall del Terri–, Olot –UEC d'Olot, Grup Excursionista Sempre Avant, Centre Excursionista d'Olot– i Sant Esteve d'en Bas –Grup Excursionista Cultural i Alpinista–.

Tornant, però, als orígens del moviment, convé tenir present que aquests primers excursionistes no feien només excursions. No feien només esport, feien també cultura. Recorrien el país descobrint i revalorant el paisatge, inventariant i descrivint els monuments, recollint costums i tradicions populars, anotant paraules i modismes locals, catalogant herbes, fent observacions meteorològiques i geològiques... Aquests primers excursionistes calcaven i transcrivien les làpides que trobaven, dibuixaven amb tot detall els monuments i, més endavant, els fotografiaven. Eren excursionistes que, sense ser científics, sense formació acadèmica, feien d'arqueòlegs, historiadors, investigadors, ecologistes *avant-la-lettre*... Si fullegem els butlletins d'aquestes primeres entitats excursionistes hi veurem, evidentment, les cròniques de les excursions realitzades, però també hi trobarem articles d'història, de geografia, d'art, de folklore, de botànica, d'espeleologia...

Motxilla // FOTO: Pep Sau.

Es tractava de conèixer i donar a conèixer el país. I d'aquest coneixement se'n va derivar un sentiment d'estimació, una valoració de la seva riquesa natural i artística, en definitiva, un sentiment de patriotisme.

Defensa del patrimoni. En més d'una ocasió, aquest sentiment es va traduir en la participació activa de l'excursionisme en campanyes de protecció i res-

tauració de monuments. El cas de Santa Maria de Ripoll és potser el més simptomàtic. El monestir de Ripoll havia estat fundat per Guifré el Pelós al segle IX. Després de ser un gran centre religiós a la Catalunya medieval, va entrar en decadència, sobretot a partir del segle XVII. El 1835, en plena guerra carlina, va ser assaltat, saquejat i destrossat per les tropes governamentals i abandonat pels monjos arran del decret de

desamortització. El resultat va ser que l'edifici es trobava en un estat ruïnós. La restauració del monument, a partir del projecte de l'arquitecte Elies Rogent, es va inaugurar el 1893. Al marge de la valoració que es pugui fer del caràcter artíficiós de la restauració efectuada, Santa Maria de Ripoll, considerada el bressol de Catalunya, tenia i té un valor simbòlic de primera magnitud des del punt de vista patriòtic, i l'excursionisme es va implicar a fons en la campanya per aconseguir-ne la restauració.

A un nivell més local, el Centre Excursionista de Banyoles ha impulsat des dels seus inicis obres de restauració del patrimoni arquitectònic dispers per les muntanyes de la zona: Mare de Déu del Mont, les ermites de Rocacorba, Sant Patllari, Merlant, Sant Aniol d'Aguja, Sant Pere de Juïgues i moltes altres actuacions, algunes en col·laboració amb altres entitats, com els Amics de l'Alta Garrotxa: Santa Maria d'Escales, Santa Bàrbara de Pruneres, Sant Feliu de Riu, Sant Julià de Ribelles...

A finals del segle XIX, hi havia socis del Centre Excursionista de Catalunya a Banyoles, Camprodon, Oix i Olot. Eren Pere Alsius i Torrent de Banyoles, Sever Barnadas de Camprodon, Alfons Vila i Costa d'Oix, i Josep Berga, Ramon Bolós, Josep M. Boril, Josep M. Garganta, Vicenç Jutlà, Francesc Montsalvatge i Fossas, Josep Saderra i Mata i Ildefons Igual i Barnó, d'Olot. Queda clar, doncs, mirant la personalitat d'alguns d'aquests personatges que, sense oblidar l'esport, el que movia a aquests primers excursionistes eren unes preocupacions clarament culturals. És per això que podem afirmar que el moviment excursionista va propiciar un autèntic retrobament amb la terra i la seva gent, amb les nostres arrels comunes i, en conseqüència, va enfortir definitivament el sentiment de catalanitat.

Excursió a la muntanya de Bassegoda; el tercer de la fila és Josep M. Dou Camps, un il·lustre excursionista d'Olot // PROCEDÈNCIA: ACGAX. Servei d'Imatges. Fons Germans Gil i Francesc Vidal Forga. AUTOR: Francesc Vidal, c.1930.

Territori de pioners

LA VALL DE CAMPRODON VA SER UN DESTÍ PRINCIPAL DELS HOMES DE CIÈNCIA QUE AL SEGLE XIX, EN PLENA RENAIXENÇA, VAN COMENÇAR A EXPLORAR EL TERRITORI PER FER PAÍS

Miquel Peralas > TEXT

L'historiador Josep Iglesias ens diu que *«el Pirineu era considerat una serralada remota, esgarrifosa i inhòspita.»* I més endavant continua: *«en les ressenyes de les primeres excursions efectuades i gairebé en totes les de tot el segle XIX, queden prou reminiscències d'aquesta concepció terrorífica i constatarem com els principals accidents geogràfics s'adjectivaven com a paorosos, infernals i misteriosos.»* Aquest concepte generalitzat fou la causa del gran desconeixement que, de les nostres muntanyes, tenia la majoria de la gent. Abans del segle XIX, solament eren conegudes per la gent del propi territori, majoritàriament ramaders, i també, de forma molt aïllada, per naturalistes, sobretot botànics, que hi acudien en llur tasca de recerca sobre la nostra flora. A part del botànic de la vall de Camprodon, Joan Isern i Batlló i Carrera (1821-1866), sabem dels treballs de l'Estanislau Vayreda i Vila (1848-1901), Pietro Bobani (1806-1888), Antonio Cipriano Costa i Cuxart (1817-1886), Antonio Sánchez Comendador (1823-1888) entre altres.

L'arribada de forasters excursionistes comença a agafar volada a partir de l'any 1876 quan neix l'Associació Catalana d'Excursions Científiques –fundada el diumenge, 3 de desembre de 1876–, seguida de l'Associació d'Excursions Catalana –fundada el 28 de setembre de 1878– procedent de l'escissió de l'anterior. Ambdues associacions,

l'any 1891, es fusionaren amb el nom de Centre Excursionista de Catalunya, el nostre CEC. Totes elles estaven impregnades de l'esperit de la Renaixença, i constituïren l'eina fonamental que permeté a la seva gent la coneixença de contrades, fins llavors molt poc conegudes. El poeta Josep Franquesa i Gomis (1855-1930) escrigué que, després dels Jocs Florals, la institució més transcendental de la Renaixença és el Centre Excursionista de Catalunya. Gent capdavantera com Josep Fiter i Inglés (1857-1915), Ramon Arabia i Solanas (1850-1902), Eduard Vidal i Riba (1879-1968), Lluís Marià Vidal i Carreras (1842-1922), Cèsar August Torras i Ferrer (1852-1923), Artur Osona i Formentí (1840-1901), i tants d'altres, començaren a trepitjar les muntanyes d'arreu, i, per descomptat, les nostres. Començava, així l'època daurada de l'excursionisme, que duraria fins el primer terç del segle XX.

L'excursió de Cèsar August Torras.

Les primeres notícies de l'arrencada de l'excursionisme a la nostra vall ens arriben el 21 de desembre de 1877, quan en Cèsar August Torras visita per primera vegada Camprodon. Ho fa després de passar per Vic, Ripoll i Sant Joan de les Abadesses. I també, el 23 d'agost de 1880, quan l'Artur Osona passa per Tegurà, procedent de Núria. Havia pujat al Puigmal, al Torre-

neules i Coma de Vaca. Un any més tard, el 1889, Miquel Cuní i Martorell (1827-1902), soci adscrit al CEC i conegut entomòleg, acudeix a la vall de Camprodon per deixar-nos unes importants notes entomològiques i botàniques.

A partir d'aquestes dates, les bel·leses de la nostra vall i, fonamentalment, les seves muntanyes més altes, es veuen sovintejades per la gent del CEC. El pic de Bastiments (2.881 m), el pic de Bacivers (2.704 m) –mal anomenat pic de la Dona–, el pic de la Dona (2.551 m), la portella de Mentet (2.437 m), el pic de Rocacolom (2.510 m), el puig dels Lladres (2.365 m), el Gra de Fajol de Dalt (2.708 m), el Gra de Fajol de Baix (2.563 m), el pic de la Coma (2.675 m), el pic de Pastuira (2.349 m) o el pic de Costabona (2.464 m), deixen irreversiblement d'ésser terres desconegudes per passar a ésser referents de l'excursionisme català.

El Centre Excursionista de Catalunya, des de la seva fundació, ha estat l'entitat excursionista hegemònica al nostre país. Fins i tot, ha estat l'inspirador de moltes altres entitats sorgides amb posterioritat, encara que amb el mateix esperit: el Club Excursionista de Gràcia (1922), la Unió Excursionista de Catalunya (1931) –aquesta, sorgida de la fusió d'un reguitzell d'altres petites entitats–, i moltes altres de menor entitat. I seguint també llur esperit, a

Ulldeter–; geòlegs, com mossèn Norbert Font i Sagué (1874-1910) –al qual devem importants aportacions geològiques i petrogràfiques–; arquitectes, com Jeroni Martorell i Tarrats (1877-1951), conegut modernista, autor del Xalet-refugi d'Ulldeter; hisendats i naturalistes, com Carles Bosch de la Trinxeria (1831-1897), aportant-nos en llurs records –*Records d'un excursionista* i molts articles a *L'Esquella de la Torratxa*– importants narracions de les nostres contrades, sobretot de la part del Pirineu setcasesenc; poetes, com Joan Maria Guasch i Miró (1878-1961) –en llur recull *Pirinenques*, hi ha un petit poema, ‘Tempestat’, en que ens descriu una bellíssima pedregada a Morenc–; escriptors, com Jaume Massó i Torrents (1863-1943), el qual, en *Croquis Pirinenc*, ens descriu costums i formes de viure de la gent d'aquesta vall; mossèn Jacint Verdguer i Santaló (1845-1902), el nostre poeta nacional i amic íntim de Cèsar August Torras, amb el qual, segons sembla, féu una excursió a les parts altes del Ter; folkloristes, com Ramon Arabia i Solanas (1850-1902), veritable divulgador de l'excursionisme al nostre país; filòlegs, com Joan Coromines i Vigneaux (1905-1997), fecund estudiós de la nostra toponímia... Entre tots ells hem de destacar l'agent de canvi i borsa barceloní Cèsar August Torras. Quasi podríem dir que ell tot sol, com a capdavanter del Centre Excursionista de Catalunya, i com a personatge àmpliament conegut en el món de l'excursionisme, arrossega a tothom.

El paper de Camprodon. El centre de tota activitat excursionista, majoritàriament impregnada d'iniciatives culturals i científiques, com corresponia a les inquietuds de la Renaixença, era Cam-

la Vall de Camprodon, nasqué, l'any 1934, l'Sky Club Camprodon, iniciat en el món de l'esquí, i que aviat s'hi afegí l'afecció al muntanyisme i a l'excursionisme en general.

En un principi, entre els visitants de la nostra vall, la majoria socis o simpatitzants del CEC, hi havia gent cultivada, tots ells grans excursionistes, que a tra-

vés de llurs aportacions ens han deixat una petja inesborrable. A part d'en Cèsar August Torras, –que, entre les seves *Guies del Pirineu Català*, hi ha la referent a la ‘Comarca de Camprodon’–, trepitjaren el nostre territori geògrafs com Francesc Carreras i Candi (1862-1937) –disposem d'un interessant estudi estructural del camí de Setcases a

A dalt, davant del xalet d'Ulldeter, l'any 1913. D'esquerra a dreta: dos excursionistes; el traginer Orriols, conegut com en Joan del Xalet; una cambrera desconeguda; el fill Orriols, el Nen Pere de Vilallonga, cuiner; l'Anneta Gardella de Setcases, cambrera; en Patllari Gardella, en Patllari de can Malet de Setcases; un desconegut; i l'Isidre Molas, en Sidre de can Tunicos de Setcases. A baix, dos excursionistes reposant a la paret de la closa d'en Xola de la Catllaesa, a la vall de Querlat; al fons, el Gra de Fajol. Any 1918 // PROCEDÈNCIA: Arxiu Miquel Peral.

Marxes de mala petja

LES HISTÒRIQUES EMBARDISSADA I LLETISSONADA RECUPEREN CAMINS PERDUTS DE L'ALTA GARROTXA I DE LES TERRES ALTES DE LA VALL D'EN BAS A RITME DE CAMINADA POPULAR

Jordi Nierga > TEXT

‘Terra aspra, trencada, de mala petja’. La precisió etimològica ens dibuixa una concepció de la Garrotxa perfectament concordant amb els paratges que s’hi troben, cada vegada més feréstecs a mesura que l’orografia esdevé esquerpa. Aquests atributs salvatges, de geografia turmentada, s’accentuen especialment a la part septentrional. Allà, emparades pel Pirineu, hi descansen les nombroses valls fluvials i carenes de l’Alta Garrotxa, un indret que observa des d’amunt, amb posat prudent i enclavat en èpoques més pròsperes, el bullici frenètic de la societat avantguardista.

La ploma curosa de l’escriptor olotí Marià Vayreda ja va deixar per a la posteritat la immensitat del territori: «Des del Puig de Bassegoda, com posat exprés per

a confort de l’excursionista afadigat, hi ha un canapè de blaníssima herba i sòlid respatller de pedra, on algun temps jo m’hi asseia sovint, contemplant sempre amb el mateix interès el grandió panorama que s’estenia a mos peus.» Les paraules de l’autor, gravades a *La Punyalada*, van ser escrites en plena època de puixança, quan la indústria del carbó encara continuava salvaguardant l’activitat econòmica.

Va ser fruit d’aquell moviment com van néixer les connexions. Petits corriols marcaven el seu pas entre el relleu desafiant d’aquella terra, i unien els nombrosos masos espargits amb l’auge del sector industrial, amb el comerç i amb la pròpia progressió que es respirava. Tal lligam es va fer palpable fins a la decadència, als anys seixanta, del com-

bustible orgànic, cosa que va confirmar unes conseqüències gradualment inherents: les acaballes d’un motor econòmic cabdal, el despoblament constant de la població i el desgast d’unes veredes cada vegada més anònimes.

Potser per aquest motiu, per recuperar un patrimoni vital desaparegut no fa tant, la comarca aposta fermament i des de fa anys per promoure les marxes populars que hi concorren, que en són moltes. No es tracta, només, d’una estratègia de caràcter promocional, sinó que tot plegat transcendeix molt més enllà i persegueix una recuperació, diguem-ne, històrica. Fins i tot simbòlica.

Embardissada: recuperació i divulgació. L’any 1978, en el marc d’una re-

Membres del CEO, al sector de Monars, per sota el pic de les Bruixes, fent el marcatge de l’Embardissada de l’any 2005 // PROCEDÈNCIA: Arxiu Josep Genóher.

unió de la Junta del Centre Excursionista d'Olot que tractava entre d'altres qüestions l'organització d'una activitat al Pirineu, la Flora Nogué va proposar una marxa excursionista a l'Alta Garrotxa. El president d'aleshores, l'Andreu Viñeta, va veure amb bons ulls aquell oferiment i la seva essència: una prova pensada per als amants d'una tradició, la de caminar, que donaria a conèixer un territori descuidat i només cartografiat per un mapa molt insuficient de l'Editorial Alpina.

El context, sense guia ni direccions senyalitzades, no era generós i feia entreveure una gran feinada de recuperació de camins agrestos per endavant. De fet, els itineraris pretesos eren tan recòndits, tan esmunyits, que en el moment de concebre'ls l'espontaneïtat no va poder callar. «Si passes per aquí et fotràs una embardissada!», va destacar una veu enmig d'aquella reunió de la Junta, segurament sense saber que la reacció impensada acabaria batejant la prova amb el nom més inequívoc possible, el d'Embardissada.

Més enllà de la denominació, en aquella trobada embrionària també va quedar patent la voluntat no competitiva d'una sortida sense vencedor i que eludia qualsevol tipus de classificació o ordre d'arribada, sempre i quan s'enllestís abans de les sis de la tarda, un límit dúctil al cap i a la fi. Guanyar era el de menys, i la victòria quedava completament eclipsada per un altre objectiu menys presumptuós, el de descobrir i divulgar recorreguts i racons perduts de l'alta muntanya. Per aconseguir-ho, els membres del CEO van recórrer al tresor de la documentació històrica: els relats dels pagesos de la zona, autèntics brols d'informació que revelaven camins amagats i vivències territorials.

Les històries dels més grans van esdevenir imprescindibles, com també ho va ser la implicació de grans coneixen-

dors de la terra com Kim Agustí, Josep Maria Fontfreda, Joan Trasserras, Josep Maria Baburés, Joan Ferran o Jordi Pujol, entre molts d'altres. Tots ells, protagonistes indispensables de l'Embardissada, han format part dels moments més rellevants de la seva cronologia, com ara l'assaig d'una primera edició que va comptar amb Agustí, Ferran i Pujol com a examinadors del terreny amb el podall a la mà, o l'edició d'uns llibrets explicatius que van començar a prendre una forma casolana en una multicopista del Santuari del Collell.

Com aquelles publicacions austeres, els mapes que s'han anat lliurant als participants també han prosperat amb el temps. Un dels qui millor ho sap és en Kim, l'encarregat de proposar els itineraris des de la primera fins a la trenta-sisena edició: «El primer any, a falta d'un bon mapa, la gent que coneixíem la zona vam haver de fer-ne un a partir d'una base muda.» Va ser així, guiats per les referències dels propis excursionistes autòctons, com un total de 237 persones van emprendre la marxa inaugural.

Els números, però, eren el de menys, perquè aquell va acabar essent un debut emblemàtic. La sortida es va fer el 7 de maig de 1978 des de Sadernes i va precedir un diluvi caigut el dia abans que va obligar a modificar l'itinerari per l'abundant cabal del riu Llierca. «La gent va haver de travessar-lo repetides vegades amb l'aigua per damunt del genolls», recorda Agustí. Malgrat els canvis, la ruta no es va desviar de Talaixà, un dels llogarets que millor representen l'essència nostàlgica de l'Embardissada i que ben bé podria formar part d'un conte de fades assilvestrat. En aquell moment, el

poble encara era viu i estava habitat pels masovers de La Masó, la darrera edificació ocupada per ramaders abans de la recolonització de *hippys* i neorurals.

Després d'aquella estrena la prova va viure un ascens certificat amb 496 participants el segon any i amb 1.065 el tercer, tot i que en alguns casos, com ara la quarta edició, la pluja i en algunes ocasions la neu llimaven l'èxit i reduïen la xifra d'assistents en menys de quatre-cents. Ara bé, quan els núvols eren cortesos la bona aflluència estava assegurada, tal i com demostren els 1.710 valents que van prendre la sortida més multitudinària, un registre que ha anat minvant fins al miler de caminadors contemporanis.

Durant aquestes trenta-set edicions, l'Embardissada ha vist passar cames catalanes i estrangeres, però també potes d'animals inscrits amb un nom, un cognom i un dorsal com la Trinca, una gossa de Castellfollit de la Roca que per problemes físics no va poder creuar la meta el primer any. No és d'estranyar, amb unes procedències tan heterogènies, que la logística sigui ben mirada, ja que la rehabilitació d'aquests camins perduts requereix d'uns preparatius laboriosos que s'inicien a l'octubre i finalitzen a l'abril: primer es dissenya el trajecte des d'Olot, després es fa una prova, i a partir d'aquí les colles realitzen les tasques de neteja encomanades per tal de rescatar un lloc de pas oblidat.

El guiatge de la Lletissonada. La dècada dels vuitanta es va iniciar amb aquella vivacitat tan digna de l'encuriós. Era una època d'aflorament, de descoberta de llibertats postfranquistes, i això es va deixar notar en reivindicacions de tota mena liderades, en moltes ocasions, per les generacions entrants. Un exemple d'aquesta tendència es va localitzar a la Vall d'en Bas, on un grup de caminaires joves i empesos per la in-

Sadernes, inici i fi d'excursions

EL PORTAL NATURAL DE L'ALTA GARROTXA ANTIGAMENT HAVIA TINGUT UN HOSTAL FREQUENTAT PELS PAGESOS; ARA HI HA UN HOSTAL NOU I UN CÀMPING

Josep Vilar > TEXT

La vall de Sadernes és estratègica. Es troba en la centralitat de l'Alta Garrotxa. Per allí s'esmuny el riu Llierca cap a la plana i mercès a aquesta crivella natural, és una principal via de comunicació històrica del país garrotxí i portal d'entrada d'excursionistes. Cap a l'esquerra Santa Bàrbara de Pruneres, Oix, Talaixà, Monars i el Comanegra. Recte amunt Sant Aniol d'Aguja, les Canals, Ribelles i França, i cap a la dreta Riu, Bassegoda, Gitarriu i Sant Grau d'Entrepreses. El pinyol de l'Alta Garrotxa.

El nucli de Sadernes és format per quatre cases esparses, l'església romànica de Santa Cecília, un hostel i un càmping. Fins allí hi arriba la cinta d'asfalt i també la llum. És punt d'inici i fi de moltes excursions. En algun període llarg fins i tot de forma forçada, per la

regulació de la circulació motoritzada, degut a la massificació de vehicles, i el conseqüent tancament de la carretera, i per la qual cosa s'ha hagut d'habilitar d'un gran aparcament pels visitants.

L'hostal i el càmping són la seva ànima. Són l'avituallament i l'hostatgeria dels caminaires. L'hostal, moltes vegades, és l'objectiu final de l'excursió. És el premi a l'esforç, a les grimpadetes o remullades de peu. Les cassoles de rostit o la carn a la brasa són el trofeu. L'hostal, no us penséssiu, no és pas molt antic, és del 1979. Es troba a la planta baixa de la gran pairalia de can Galceran. Les sales són les velles corts i estables. Encara hi podem veure les menjadores. En els seus gruixuts murs hi ha clavades fotografies d'indrets emblemàtics de l'Alta Garrotxa, objectius

de les excursions: la cova del Bisbe, el puig de Bassegoda, el salt del Brull...

L'antic hostel. Sadernes ja tenia un hostel vell, es trobava en el mateix mas Galceran, a la part de darrera, a la banda de migjorn. Era una estada de masovers que en deien can Masó. Havia estat més l'hostal de la gent del rodal, de traguers i carboners i, també, dels primers excursionistes. L'insigne Josep Girona i Casagran, excursionista i escriptor, ens va relatar la seva estada, pels volts del 1960, en el llibre *L'Alta Garrotxa*. Explica que va dormir a la pallissa de la casa, sobre el fenc sec, al costat d'un carboner simpàtic, que el va convidar a un got de vi a l'hostal abans d'anar a dormir. «L'hostal (...) acollia en dies festius la major part de la població masculina

Membres del Centre Excursionista de Sadernes al puig de les Bruixes, l'any 1994. El senyor gran del mig és Ramon Pujol-Galceran, que va ser el guia iniciàtic de la colla.

PROCEDÈNCIA: Arxiu Carles Pujol-Galceran.

de la rodalia. Allí en mig de la fosca, amb prou feines aclarida pel vacil·lant llum de carbur, els pagesos s'esplaien en interminables partides de truc, mentre aporringen furiosament la vella taula amb cops de puny formidables». L'última en regentar-lo va ser la Montserrat Agustí, que compta amb 84 anys. Era un hostel molt petit, format per una sala situada en el primer pis, on hi tenien el menjador, la cuina i el foc a terra, tot junt. Però tot i l'estretor, força diumenges hi feien ball al so del violí d'en Met de Lloret, un mas de Sadernes. Van començar, pels volts del 1952 a demanda dels homes que treballaven a bosc o en els forns de calç i aviat pel gran nombre d'excursionistes que hi transitaven amb l'obertura del Refugi de Sant Aniol.

Primer només venien begudes i anys més tard també hi feien menjar. Fins i tot s'hi podia dormir, moltes vegades, a la pallissa. Tiraven de llum d'oli i de carbur i cap al final de llum de gas. Per refrescar les begudes utilitzaven una mina d'uns 10 metres de fons, oberta molt temps enrere, que es troba entre el mas i la cabanya. Al pic de l'estiu s'hi garantia una temperatura del refresc d'uns 15°, que ja era força. A l'hostal, els diumenges hi feien calaix, quan baixaven molts pagesos de la muntanya per anar a mercat a Tortellà. També era molt bo el dia de l'aplec de Sant Aniol, quan muntaven una taula a fora amb tota mena de begudes pels excursionistes. La Montserrat, fins i tot, hi va vendre ràdios a l'hostal. Un senyor de Sant Joan les Fonts li va deixar un aparell de mostra i molts pagesos encantats amb el prodigiós so en van adquirir. En va vendre més d'una dotzena i va poder comprar la seva ràdio. La Montserrat, a més de treballar a la cuina i al taulell va fer feina, va tenir vuit fills –tots nascuts en una habitació de l'hostal de can Masó–. A finals de l'any 1976 van tancar la porta i van mar-

xar. «Me'n recordo perquè va ser el mateix any que van fer el campament general d'excursionistes de Catalunya, en tres dies van venir milers d'excursionistes i van emplenar Sadernes de tendes. Va ser molt maco. Van patir una mica amb la vintena de vaques que teníem engegades, que no fessin mal ni destrosses, però per sort no va passar res.»

Pioners. El càmping és l'altre establiment clau de Sadernes. Es va obrir el 1985, una mica forçat per l'allau d'excursionistes. Va ser el primer de l'Alta Garrotxa. Aviat hi va haver-hi dos tipus d'usuaris del càmping, els passavolants i els fidels al territori. Des de l'inici es va crear un planter de campistes assidus cada cap de setmana, de totes les estacions, i durant molts anys. Eren els nous habitants de Sadernes i uns grans apassionats del paisatge trencat de l'Alta Garrotxa. Van crear, l'any 1993, de forma oficiosa, el Centre Excursionista de Sadernes, el CES, i portaven un mocador de color blau al coll que els identificava. Van refer camins. Van recuperar fonts. Van descobrir cataus i coves. Van consolidar una marató de muntanya de la vall del Bac a Sadernes i van establir la tradició, d'un cop a l'any, d'anar i tornar a peu, el mateix dia, de Sadernes a Albanyà. Van ser anys de molt caliu, forta amistat i bons records, però com tot, el temps ho va anar refredant.

Sadernes, ha estat i és un paradís potent de l'excursionisme. Ara, a més, amb totes les seves variants com el senderisme, les rutes de gran recorregut, l'escalada, la BTT o el barranquisme. Ja a l'any 1976, el primer sense la presència física del dictador, el Centre Excursionista de Catalunya –CEC–, va escollir el poblet

per instal·lar-hi el 26è Campament General de Catalunya i a la vegada commemorar el centenari de l'entitat (1876-1976). Milers d'excursionistes amb més de sis-cents tendes s'hi van aplegar. Eren temps d'il·lusió, esperança i senyeres. Es va celebrar el cap de setmana del 5 i 6 de juny i el dilluns de Pasqua Granada, diada de l'aplec de Sant Aniol d'Aguja, que aquell any va ser ben concorregut. Van organitzar focs de camp, sardanes, concursos, gimcanes, xerrades, exposicions i excursions. Fins i tot, cada dia s'editava un diari amb les notícies més rellevants i també altres publicacions. En una d'elles hi ha una ressenya històrica de Sadernes escrita pel propietari del mas Can Galceran, el senyor Ramon Pujol-Galceran (1931-2001) que de forma premonitòria, en el paràgraf que tanca l'article ens diu: *«Sembla una paradoxa que l'Alta Garrotxa avui abandonada per l'home com a estatge, sigui més concorreguda que mai. La seva mala petja, aspresa i pobresa serveixen ara per l'esplai i recreació de l'esperit»*. L'esperit de l'excursionista 🍷

Entrada del vell hostel de Sadernes, a mitjans dels anys 50. Veiem l'àvia de la casa, amb una filla de la Montserrat Agustí als braços, i tres joves excursionistes. Al fons, l'església de Santa Cecília // PROCEDÈNCIA: Arxiu Montserrat Agustí.

Els refugis de Talaixà i Bassegoda

CAN TORNER, A TALAIXÀ, I CAN GALAN, A BASSEGODA, SÓN DOS REFUGIS DE MUNTANYA EN EL SENDER GR-11, QUE RESSEGUEIX LA VESSANT SUD DELS PIRINEUS

Joan Oller > TEXT // Joan Oller i Salvador Comalat > FOTOGRAFIA

Els refugis de muntanya de Bassegoda i Talaixà es troben en el tram garrotxí del sender de gran recorregut GR-11, que ressegueix la carena pirinenca pel vessant sud des del Cantàbric, al País Basc, fins el cap de Creus. Aquesta via els dóna sentit, en tant que aixopluc per als excursionistes i pels aimants de la muntanya que fan aquesta travessa. El refugi de Talaixà està just al coll amb el mateix nom que uneix les valls d'Hortmoier i de Sant Aniol d'Aguja, i ocupa una part de can Torner. El de Bassegoda és al poble d'aquest nom, al peu del puig, i està habilitat en la casa de can Galan, que havia estat mas i escola fins l'any 1967.

Can Torner. Talaixà és un nucli aïllat de l'Alta Garrotxa, conegut des de temps immemorial com demostra un document de l'any 812 que ja n'esmenta el nom antic. Està constituït per un grapat de cases disseminades i des dels anys setanta abandonades, d'entre les quals destaca l'església de planta romànica consagrada a Sant Martí. Tot plegat configura un conjunt rural emblemàtic.

En una d'aquestes cases hi ha el refugi, i des d'allà on la memòria arriba cal esmentar la seva vinculació amb la persona de Rodrigo Gómez Rodríguez. Tal i com explica en Jordi Fernández en el volum *L'Alta Garrotxa* dels Quaderns de la Revista de Girona, en Rodri –com era cone-

gut– havia nascut a Huelva, havia fet de miner, de guàrdia civil... i, a la Garrotxa, de manobre. Ell i un amic seu van comprar dues cases en ruïnes a Talaixà amb la intenció de reconstruir-les per viure-hi i fer-hi una cantina. La idea no devia ser descabellada, atès que sabia fer de paleta i que era experimentat en aixecar paret seca. Les seves il·lusions, però, es van trancar com també ho van fer les de tanta altra gent en el moment que l'empresa privada Ormoier SA va comprar al 1988 tota la vall d'Hortmoier per convertir-la en un vedat de caça, i amb aquesta finalitat va encerclar la propietat amb filferro cinègètic i va barrar el pas a tothom.

Mobilització. Pet tal de frenar aquest projecte de tancament de la vall i la progressiva privatització de l'Alta Garrotxa es va crear el Grup de Defensa de la Vall d'Hortmoier, un col·lectiu heterogeni d'ecologistes, polítics, excursionistes, representants sindicals... que, tot sigui dit, al principi no va pas tenir gaire èxit. Al 1990, en Rodri resistia malgrat que el seu company ja havia abandonat la idea i l'havia deixat sol. Aleshores es va aliar amb el Centre Excursionista d'Olot –CEO– a

qui va cedir la titularitat d'una de les seves propietats per construir-hi un refugi excursionista. A canvi, en Rodri rebia una bossa d'aprovisionament un cop cada mes. Això implicava que l'empresa propietària de la vall d'Hortmoier havia de garantir el pas als excursionistes.

Les gestions del grup de defensa donaven algun resultat, l'Ajuntament de Montagut va declarar tots els seus camins d'ús públic i la desaparició de les tanques va culminar aquest episodi. Al 1992 van declarar l'Alta Garrotxa com Espai d'Interès Natural i això va servir per protegir Talaixà i el seu entorn de possibles agressions. La idea de fer-hi el refugi va revifar i va prendre forma, el CEO hi va dur algun carregament de material de construcció, l'ajuda dels grups excursionistes arribava de totes bandes però les desavinences van deixar en Rodri aïllat, sense aigua ni llum i fins el van haver d'evacuar un parell de cops en helicòpter, un per culpa de la neu i un altre per la mossegada d'una paparra que el va fer emmalaltir. Però poc més tard, en Jose i en Jordi, dos nouvinguts amb les seves famílies i algun amic es van aferrar al seu somni i el van ajudar a aixecar definitivament el refugi de can Torner. En Rodri va morir l'any 2000 als 86 anys, una placa en aquell indret fa honor a la seva memòria.

Després de diverses vicissituds i algun malaurat saqueig el CEO va estrenar oficialment aquest refugi el juny del

En Sebastià Delclós, en Pitruc, amb un fullet explicatiu del refugi de can Galan.

2014 amb un dinar popular i uns quants actes festius. Ara per ara, el seu ús està reservat per als socis de l'entitat i les instal·lacions estan repartides en dues plantes. A la de baix hi ha una cuina, una sala de menjador i un magatzem, mentre que a la de dalt hi ha una sala gran i el dormitori, equipat amb dotze lliteres.

Can Galan. A l'antiga escola rural de Bassegoda, can Galan, hi ha bastit un refugi de muntanya que el Centre Ex-

cursionista Empordanès –CEE– va inaugurar el 1976. Pertany al terme municipal d'Albanyà i des d'allà hi ha una impressionant vista de la vall del riu Borró fins a les envistes de Besalú. El nucli disseminat de Bassegona el completen can Sala, can Nou –les dues cases més grans– i l'església romànica de Sant Miquel. Entremig, can Galan és una casa més petita que allotjava els masovers en una part de l'edifici i, en l'altra, s'hi habilitava la sala per fer classe

a baix i tenia una estada per a la mestra a la planta superior. Actualment, el refugi pròpiament dit és a la banda del mas, mentre que on era l'escola i l'estada de la mestra està reservat per als socis del centre empordanès.

Tot i que el refugi està en servei des del 1976, el CEE es va plantejar decididament el 1990 de refer-lo atès el seu mal estat, gairebé ruïnós. En un escrit d'aquell any a la publicació del centre en motiu del seu 25è aniversari ja s'esmentava aquesta circumstància. El responsable del refugi, Sebastià Delclós, en Pitruc, ho recull així en un fullet: «Vàrem veure que calia arranjar el teulat ja que al pis no hi plovia, hi diluviava, i aquesta és l'assignatura pendent del refugi de can Galan, cal desmuntar i refer de nou totes les teulades.»

No obstant aquest afany, i sense diners per sufragar-ho, van passar els anys i el mal temps ho va acabar d'enllestir. Al 1995, «el teulat de cal mestre es va ensorrar i també el pis de sobre les escoles, o sigui que des de la planta baixa es podia veure el cel». Per evitar que el mas se sumés a la munió de masos enrunats que hi ha arreu del país, en Pitruc recorda que amb un pressupost mínim i l'esforç desinteressat de molta gent, al 2003 es va començar a treballar en les obres de rehabilitació i set anys després, al 2010, es va tornar a inaugurar el refugi. Amb teulats nous, bigues, cabirons i canaletes; portes, escales i lliteres noves; enllosats i parets arremolinades; aigüera, dipòsit d'aigua i un llarg etcètera de reparacions, ara el refugi és gairebé acollidor. A més a més, el responsable de l'habitatge destaca que Daniel Lleixà, artista establert a l'Empordà des de fa anys, va posar uns «tocs artístics» a l'interior i li agrada dir de can Galan que és «un refugi amb art» 🎨

A dalt, una vista del conjunt de Talaixà, amb el refugi encara en obres en primer terme.

M5

Porta de la barberia Feliu de Camprodon, on hi podem veure a l'esquerra en Josep Feliu, l'actual barber, quan era un nen. L'acompanyen els seus veïns, en Xavier i la Dolors, i, a la dreta, la seva mare, la Maria Gardella.

ANY: 1968

AUTOR: DESCONEGUT

PROCEDÈNCIA: JOSEP FELIU
GARDELLA

M6

Interior de la barberia de ca l'Andreu de Camprodon, on podem veure el propietari, Ramon Iglésias, amb la seva filla Maria.

ANY: 1959

AUTOR: DESCONEGUT

PROCEDÈNCIA: MARIA IGLÉSIAS SOLÀ

PATRIMONI

PATRIMONI ARQUITECTURA

Can Gridó [pàg. 80-81]

JOAN SALA [Olot, 1949. Historiador de l'art]

PATRIMONI HISTÒRIA

La rebel·lió d'Espinavell [pàg. 82-83]

JOSEP CLARA [Girona, 1949. Historiador]

PATRIMONI HISTÒRIA

Les memòries d'Amer Massó [pàg. 84-85]

JORDI CURBET HEREU [Girona, 1971. Filòleg i documentalista]

PATRIMONI NISSAGUES

Els Llongarriu de la vall del Bac [pàg. 86-87]

ANTONI MAYANS [La Vall de Bianya, 1958. Arxiver]
XAVIER PUIGVERT [Olot, 1966. Arxiver]

PATRIMONI TRADICIONS

El bestiari banyolí perdut [pàg. 88-89]

GUERAU PALMADA [Banyoles, 1974. Historiador de l'art]

PATRIMONI GASTRONOMIA

Platillo de menuts amb bolets [pàg. 90-91]

JOSEP VALLS [Sant Feliu de Pallerols, 1944. Escriptor]

L'escurçó és l'única serp
verinosa de totes les
que viuen a Catalunya.
Il·lustració: Josep Marmi.

PATRIMONI FAUNA

L'escurçó [pàg. 92-93]

EMILI BASSOLS [Olot, 1965. Biòleg]

PATRIMONI PLANTES I REMEIS

El noguer [pàg. 94-95]

ESTER SALA [Olot, 1973. Farmacèutica]

PATRIMONI PLANTES I REMEIS // Ester Sala > TEXT

El noguer

Tradicionalment, d'aquest arbre caducifoli originari de l'est d'Europa, se n'han aprofitat les fulles, la pela, la fusta, però sobretot se'n recol·lecten les llavors, que són les nous o anous

Trobaríem pocs arbres que poguéssim anomenar en masculí i en femení. El noguer o noguera (*Juglans regia*) n'és un exemple. És un arbre caducifoli, de la família de les juglandàcies, que normalment és cultivat, però també es pot trobar naturalitzat en boscos humits de les contrades mediterrànies i l'estatge montà. És originari de l'est d'Europa. Té l'escorça d'un color marró grisenc i la capçada arrodonida. Pot arribar als 30 metres d'alçada i floreix entre els mesos d'abril i maig. És un arbre monoic, és a dir, que en un mateix individu hi ha les flors masculines –aments

llargs d'entre 5 i 15 cm– i les femenines –solitàries o en grups de dues o tres–, però per separat.

A la comarca de la Garrotxa havíem recollit algunes dites, segons les quals tothom qui volia descansar tranquil·lament a l'ombra d'un noguer calia que li 'fes mal' abans. «Si vols seure a l'ombra d'un noguer, fes-li mal tu primer»; i una altra: «El noguer diu: fes-me mal tu primer o jo te'n faré.»

La noble fusta del noguer és molt valorada pels ebenistes, sobretot la més fosca, que és de color xocolata. Se'n fan mobles senyorials, pianos, figures de

talla o culates d'escopetes, entre molts altres articles.

Les nous o anous. Els fruits del noguer són drupes que a principis d'estiu, quan són tendres, tenen l'embolcall extern –el pericarp– carnós i de color verd. A la tardor les nous cauran de l'arbre i aquesta pellofa externa es desprendrà –serà fosca i seca–, adquirint l'aspecte característic que tots coneixem, amb la clova o endocarp de color marró. Però caldrà deixar-los assecar durant un temps perquè el contingut carnós comestible sigui més gustós. Algunes creences re-

Plantacions de noguers a Crespià.

FOTO: Pere Duran.

lacionen les nous amb el cervell, per la similitud que tenen amb aquest òrgan vital; també diuen que menjar nous és un bon estimulador de la intel·ligència. De fet, aquesta afirmació podria ser certa però no pas per la seva forma sinó pels nutrients que conté.

Gràcies a la seva composició nutricional, les nous són un aliment excel·lent. Contenen, entre d'altres, àcids grassos poliinsaturats, proteïnes, vitamina E i alguns minerals. Consumir nous de forma habitual pot ajudar a prevenir malalties cardiovasculars, a disminuir els nivells de colesterol en sang, a afavorir el bon funcionament del cervell, a millorar el trànsit intestinal i a actuar com a antioxidants naturals.

Però, a vegades, el seu elevat contingut calòric li ha donat mala fama; i és que 100 grams de nous contenen unes 650 kcal, aproximadament una tercera part de l'aportació energètica diària d'una persona adulta. És per això que les racions de nous pelades haurien de ser d'uns 25 grams. Per no excedir-nos en les recomanacions que fan els experts, és aconsellable consumir fruits secs diàriament però només els que cabrien en un grapat, amb la mà tancada.

Les nous verdes es recol·lecten per Sant Joan per enfosquir i donar el toc amarg a un dels licors més populars del nostre territori: la ratafia. Les seques, en canvi, són un ric i preuat aliment, àmpliament consumit, que forma part de la dieta mediterrània. Són infinites les aplicacions culinàries d'aquesta saborosa fruita, que pot formar part de qualsevol component del menú: del primer plat en amanides variades, com a acompanyant del segon, de les postres –com les de músic– i, fins i tot, pot ser un ingredient del pa.

Al·lèrgies alimentàries.

Les nous són considerades un dels al·lèrgens alimentaris més corrents. Aquest fet és un dels motius pels quals la introducció d'aquest fruit sec en l'alimentació infantil es fa tardanament. De fet, és obligatori etiquetar els productes que podrien contenir nous –per contaminació creuada en els processos de transformació o d'embalatge–. Així es facilita aquesta informació als consumidors sensibles i d'aquesta manera es poden prevenir les reaccions al·lèrgiques en infants i adults.

Fulles de noguer. Són alternes, compostes, imparipinnades i estan formades per 7 o 9 folíols ovalats. Tenen un alt

contingut en tanins que li donen les propietats astringents i antisèptiques.

A la Garrotxa es prenen aigües de fulles de noguer per diferents motius: per baixar la pressió arterial, com a depuratives, per a la tos, com a desinfectants interns, i també per a l'herpes. En el primer cas, a voltes, es barrejaven amb flor de tei (*Tilia* sp.) i arrel de valeriana (*Valeriana officinalis*); en el segon, amb dauradella (*Ceterach officinarum*), fulles d'olivera (*Olea europaea*) i flors de tei. A

l'Alta vall del Ter s'utilitza l'aigua de fulles de noguer per fer gàrgares per al mal de coll i per fer banys per curar les morenes.

Les compreses impregnades amb vinagre de pela de noguer s'aplicaven a les zones adolorides, però era aconsellable anar amb molt de compte, ja que eren una manxiula molt forta. A les decoccions de fulles també se'ls atribueixen propietats hipoglucèmiques, és a dir, que baixen els nivells de sucre en sang.

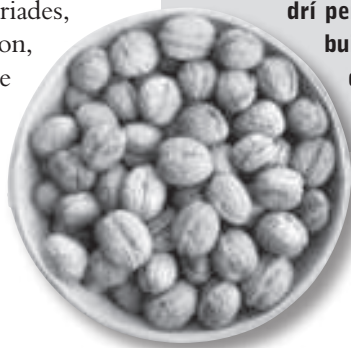
A l'Empordà es fan infusions amb les fulles i els fruits secs, que tenen aplicacions antiinflamatòries gàstriques, per baixar la febre, depuratives i hipotensors.

Antigament s'utilitzava l'aigua de fulles de noguer per rentar els cabells i enfosquir-los. A la Cerdanya s'ha recollit l'ús com a desinfectant de les bótes de vi, que es netejaven amb aquesta aigua quan es tornaven agres.

→ Sant Miquel i les nous

Conten que a Bèlgica hi ha la tradició que el dia de Sant Miquel, el 29 de setembre, les joves que es volen casar posen dins d'un sac nous plenes barrejades amb nous buides –que hagin estat tancades perfectament–. Es tapen els ulls i n'han d'escollir una: si la nou està plena, ben aviat trobaran un fadrí per casar-se; si està buida, el sant no els donarà una parella adequada.

A dalt, una demostració de les quantitats aconsellades d'ingesta de nous: un grapat equival a una ració diària. A sota, detall de nous verdes. A l'esquerra, una panera amb nous seques // FOTOS: Ester Sala.

indret

ERNEST COSTA I SAVOIA TEXT
PERE DURAN FOTOGRAFIA

Serinyà

UN MUNICIPI ABOCAT A TRAMUNTANA

M'agrada accedir al nucli antic de Serinyà des de l'aparcament de les seves conegudes coves prehistòriques, tot caminant deu minuts planosos i sense deixar de petja el Torrent. Si voleu, el torrent de Serinyà o, si us plauen uns noms històrics, el Serinyadell o el Serinyanell. No és un company de viatge qualsevol, sinó un curs fluvial que ha propiciat vida a avantpassats nostres molt remots: diuen que de fa 250.000 anys! Indubtablement la disponibilitat d'aigua i de coves properes devia ser determinant.

El Serinyadell també ens parla d'una fauna de rens, hienes o elefants antics, dels homes de les darreres centúries i de com un torrent humil pot aportar molts beneficis i donar peu a nombrosos elements construïts. Ja en abandonar l'aparcament el camí passa per sota l'arcada d'en Gasparic, un aqüeducte que té el viver de Can Mollet en un extrem. Més avall, el pont de Can Mollet, d'un ull, també servia perquè l'aigua salvés el Torrent; en punt abril, l'exuberància i verdor de l'herbassar li proporcionen un alè nòrdic que enamora. La font,

resclosa i gorga d'en Vilar són altres patrimonis aparellats al Torrent.

Pel Passallís i com feia el camí vell de Girona a Olot, s'entra al Serinyà originat en època medieval. Encarada al remoreig fluvial, la plaça Petita o de Can Fidel ens dona la rebuda i l'arcada de Can Veia –nom que ve de vella– ens duu al recinte centrat per la sòlida església parroquial de Sant Andreu. L'espai que es disposa davant de l'absis va esponjar-se, de manera que avui no és tan encofurnat i endevinem millor una estructura urbana a tall de sagrera. Al lloc

ERNEST COSTA I SAVOIA. Bescanó, 1940. Escriptor i fotògraf
PERE DURAN. Banyoles, 1967. Fotògraf

de la Bomba, que és el punt on es bombava aigua de boca, hi veiem una base circular; més enllà es perfilava el forn de coure pa de can Veia i, a l'altre costat de l'arcada, unes espitlleres ens assenyalen la Presó.

Si voregem l'església per l'esquerra ensopegarem amb una escala forana que puja al campanar i té una barana de ferro forjat robusta i bella que enyoro quan veig les d'acer inoxidable que ara es posen, ampul·looses i incòmodes. Fins a tocar els escalons arriba un taronger, dolç, puntualitzen els serinyanencs. I fan bé perquè la majoria són agres, dels que lleven taronges que es bullen i s'amaneixen amb sal, oli i un polset de pebre. Si anem per la dreta passarem per la Rectoria, una casa que s'identifica fàcilment: els dos batents estan profusament clavetejats i a la pedra distingim els rosecs produïts per la sal que anyalment s'hi tirava en fer el salpàs. Al davant, a la construcció religiosa i en una anella el rector hi estacava el burro; direu que està posada massa amunt, però és que al dessota hi havia el carregador que facilitava cavalcar l'animal i accedir a l'anella.

Des de la plaça Major fa de bon contemplar la façana principal de l'església. El sol de tarda dóna relleu a les arquivoltes de la portalada i a un campanar erigit en un sobrealçat que s'edificà damunt de l'obra primigènia, dels temps del romànic. Les portes d'entrada a l'única nau del temple llueixen un forrellat que en un extrem acaba amb un cap que cadascun dels pobletans interpreta a la seva manera: serà de serp, de drac o d'un altre animal fantàstic? Caps semblants es repeteixen a la barana de l'escala i a les capelles de Sant Sebastià i Sant Miquel Sesvinyes.

«Hem quedat desolats», em diu un veí de l'església. A part que s'hi batia, fins fa unes dècades tot l'entorn era animat i concorregut, mentre que avui és un cor que amb prou feines bateja. I és que a mesura que s'obrien carrers nous s'anava deshabitant i la barberia d'en Quim

de Can Joncar, l'estanc de can Fidel i les botigues i la fusteria de la plaça Major plegaven veles; a més, al Sindicat no podem entaular-nos-hi, i a la Bomba deixà d'anar-s'hi perquè a les cases ja tenien aigua corrent. D'aquí que hagi estat un encert obrir can Xerric i can Veia a la col·lectivitat, la primera com a lloc de trobada dels vells i la segona dels joves.

Àngels de la guarda. En prosseguir el seu curs el Serinyanell alimenta el safareig de les Dones, de pedres nummul·tíques i esgarrapat per un vial modern, i en superar la depuradora passa a ran d'una construcció poc o molt circular, d'una altura de 6 metres i amb la panxa exterior tombada. De moment no he sabut trobar ningú que servís memòria de què era o que li donés un nom que fes possible saber-ho. Força després les aigües fluvials reposen a la resclosa del

El poble de Serinyà amb la serralada pirinenca al fons; a la dreta, destaquen la Mare de Déu del Mont i un globus. Al detall, part del recorregut que es pot fer per les coves prehistòriques.

una mirada en el paisatge

JOSEP VALLS TEXT

JOAN JUANOLA FOTOGRAFIA

El pont Nou de Camprodon

Pujant-hi per la Vall de Bianya, així que se surt de l'últim túnel i s'entra de ple en la Vall de Camprodon, el paisatge és nou, diferent i sembla que tot predisposa a algun miracle o meravella desconeguda però segura que ha de sorgir a qualsevol moment. La Vall apareix ufana, exuberant ara d'aquests verds d'hivern reposats i entranyables. Vaques, cavalls i eugues pasturen arreu, a banda i banda de la carretera i també rostos amunt. Passem Sant Pau de Segúries, la Ral que queda a la dreta i l'ermita del Remei, travessem la colònia Estabanell i arribem a Camprodon. El poble no es veu fins passat el tombant de la benzinera que hi ha a l'esquerra, i sorgeix com una aparició, de cop i volta. Evocació inevitable del cant quart del Canigó de mossèn Cinto:

*Per què t'amagues, Camprodon fresquívol,
violeta del bosc en ta ribera?*

Anem a la recerca de l'anomenat pont Nou, tot i que deu ser el més vell i antic del poble. El famós pont sobre el Ter és situat al centre urbà i representa l'estampa més distintiva de Camprodon. L'arc central de mig

punt és grandios i elegant; a banda i banda hi ha altres arcs auxiliars que es recolzen en les roques del llit del riu, quatre en la banda esquerra i un a la dreta fora de la llera que dona pas al carrer Sant Roc, per on s'entra a la medieval anomenada vila de baix. Abans, i per mirar de copsar-ne la monumentalitat detallada, observo la gran arcada des de sota mateix. L'alçada i construcció són espectaculars; els qui el van idear i bastir, se'n van ben assegurar que res no podria encallar el corrent líquid, per més cabalós que baixés. Construït amb pedra a dos vessants, té una llargada de seixanta-sis metres i l'ull central exhibeix una amplada de vint-i-dos. Aquí a tocar hi ha la confluència dels dos rius de Camprodon: el Ritort que baixa de coll Pregon i deixa les aigües per una resclosa baixa sobre el Ter, i el propi Ter que s'engola des de les solituds i grandeses del Pirineu. A partir d'aquí es forma l'aiguabarreig que el pont Nou estrompassa: el Ter, reforçat amb el Ritort, surt de Camprodon amb una empenta estrepitosa. La fressa és evocadora, alegre; trobo que l'aigua, lenta i plàcida o esvalotada i furiosa, és

JOSEP VALLS. Sant Feliu de Pallerols, 1944. Escriptor
JOAN JUANOLA. Olot, 1962. Fotògraf

un dels elements que més embe-
lleixen el paisatge i en aquests ve-
rals, a la falda del Pirineu, encara
més. Els ànecs collverd que neden
i diria que juguen sota el pont, em
fan l'efecte de ser els ànecs més
feliços que he vist fins avui.

Quan, en un tombant de
carrer apareix aquesta gran mola
de pura pedra, allò que més desit-
ja el visitant –almenys així m'ha
passat a mi–, és pujar al pont, si-
tuar-se al vèrtex central per po-
der admirar la construcció i l'en-
vironament des d'aquell punt de
privilegi. Per arribar-hi, cal pujar
les escales que a la dreta del car-
rer menen a l'antic carrer Major
i, un cop en aquest carrer, que no
té sortida ni cap amunt ni cap a la
dreta, accedir al pont. Som en ple
hivern, i la *rispa* –paraula que a la

Garrotxa s'usa sovint per designar l'aire fred– que sob-
ta a cada cantonada és especialment esmolada i no invi-
ta ni poc ni gaire a parar-se enlloc. A l'entrada del que
ja és pròpiament el pont, i sobre l'arcada monumental
principal, hi ha una pedra gravada amb una corona so-
bre quatre barres i una data: 1632. Però la construcció
original, segons documentació trobada, es remunta a fi-
nals del segle dotze, entre els anys 1196 i 1226. Es trac-
ta, doncs, d'un origen romànic i ja es veu que no quadra
amb aquesta data esculpida a la porta ni amb una altra
que hi ha sota una espècie de matacà que ara és tancat
per sota, ja ben bé dalt del pont: 1562.

Dèiem de l'origen romànic d'aquesta singular
construcció. De fet, a la vall de Camprodon, proporci-
onalment a d'altres indrets confrontants, l'art romànic
hi és força més presentat en totes les seves especialitats –
per dir-ho així–: arquitectura religiosa i civil, pintura i es-

*«Quan, en un tombant de carrer
apareix aquesta gran mola de
pura pedra, allò que més desitja el
visitant, és pujar al pont, situar-se
al vèrtex central per poder admirar
la construcció i l'entornament des
d'aquell punt de privilegi»*

tes muntanyoses que serveixen congestes de neu; el poble
està envoltat d'ondulacions suaus, s'hi endevinen cam-
mins ombrejats, prats deliciosos i racons de frondositat
arbòria. Per aquesta part hi ha dos ponts més que cre-
uen el Ter: un pont de ferro amb una gran arcada que
el sobrevola, i un altre pont, més aquí a prop, protegit
per una barana metàl·lica de color blanc. Cap a la banda
sud, hi ha una ampla zona enjardinada a partir de sota
mateix del pont, i una passera ampla que fa de carrer o
carretera, per on passen vehicles de tota mena i mida.
N'hem de fer via perquè l'aire va en augment intensiu,
i en rebaixa la temperatura. Diria que s'ha convertit en
un vent amb regust de neu i flaire de pedra.

Tot marxant a poc a poc de les rodalies del pont,
em sembla escoltar una o altra forma de cantarella anti-
ga i natural, compassada per la música de l'aigua que es
va allunyant i la música de l'aigua que es va acostant 🎵

cultura. A més del pont que avui
ens ocupa, ben a prop tenim el
temple romànic més representa-
tiu de la vall i el més vinculat a la
història de Camprodon: el mo-
nestir de Sant Pere, l'origen del
qual es remunta a l'any 904. No
podríem pas passar per alt Sant
Esteve de Llanars, la Roca de
Palancà, Santa Llúcia d'Abella,
Sant Martí de Vilallonga, el san-
tuari del Catllar, Sant Miquel de
Cavallera, Santa Cecília de Mo-
lló, Sant Feliu de Rocabruna...

La calçada del pont és asi-
mètrica i des del vèrtex superi-
or, recolzat en la seva ferrenya
barana que és com una petita
muralla, observo el curs de l'ai-
gua viva, mirall en moviment
continuat. Cap a la banda nord
tanquen el paisatge unes cres-

5è Festival de Música Antiga

dels Pirineus

DEL 3 DE JULIOL AL 30 D'AGOST

1 NIT 1 CONCERT

Hopkinson Smith
El llaut a la cort isabelina

A partir de 34,80€

16/07/2015

ORDINO

17/07/2015

AVIÀ

1 NIT 1 CONCERT

Orquesta Barroca de Sevilla
Concerts de Brandenburg

A partir de 42,50€

31/07/2015

TREMP

01/08/2015

BERGA

02/08/2015

PUIGCERDÀ

Packs Turístics 2015

1 NIT 1 CONCERT

Quartet Casals
Concert inaugural

A partir de 49,70€

03/07/2015

LA SEU D'URGELL

04/07/2015

PUIGCERDÀ

05/07/2015

BOSSÒST

1 NIT 1 CONCERT

Cor Infantil Amics de la Unió
Stabat Mater de Pergolesi

A partir de 42,50€

11/07/2015

LA SEU D'URGELL

12/07/2015

BAGÀ

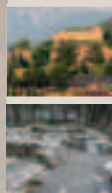

2 NITS 2 CONCERTS

• **Andreas Prittwitz & Lookingback**
Baroque Orchestra
Més que barroc...

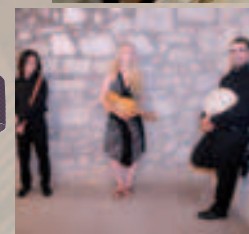
• **Trença Ensemble**
A l'ombra del Duomo de Florència

22 I 23/07/2015
CASTELLCIUTAT
(LA SEU D'URGELL)

LA MARGINEDA
(ANDORRA LA VELLA)

71,10€

El FeMAP et convida a gaudir del Pirineu com no ho has fet mai amb els paquets turístics 2015

Consulta tota l'oferta de packs, informa't i reserva a www.packsturisticsfemap.cat o al 931 641 775